

HAİTİ'DE ÇETE ŞİDDETI VE İNSANI KRİZİN DURUMU

NİSAN 2024 Sayı:35

HAİTİ'DE ÇETE ŞİDDETİ VE İNSANİ KRİZİN DURUMU

Haiti'nin tarihi, kolonyal dönemden günümüze kadar çeşitli zorluklarla dolu bir yolculuğu yansıtmaktadır. 1492'de Kristof Kolomb'un adaya ayak basmasıyla başlayan süreç, İspanyol sömürgeciliği altında devam etmiştir. Ardından 17. yüzyılın başlarında Fransızlar adaya yerleşerek, 1697'de Hispaniola'nın batı yarısını ele geçirmişlerdir. Köle ticareti, adanın ekonomisini yönlendiren ana unsur olmuş ve Haiti, Fransa'nın en önemli sömürgelerinden biri haline gelmiştir. Ancak kölelerin isyanları ve Haiti Devrimi (1791-1804) sonucunda, 1804'te Haiti'nin bağımsızlığını ilan etmesiyle, tarihsel bir dönüm noktası yaşanmıştır. Bu devrim, hem köleliğin kaldırılmasını sağlayan dünyanın ilk siyah köleler tarafından gerçekleştirilen başarılı ayaklanması olması hem de Latin Amerika'da bağımsızlık mücadelelerine ilham kaynağı olması bakımından önemlidir. Ancak, bağımsızlık sonrası Haiti iç karışıklıklar, dış müdahaleler ve siyasi istikrarsızlık gibi bir dizi sorunla karşılaşmıştır. Bu tarihsel arka plan, Haiti'nin bugünkü siyasi, ekonomik ve sosyal dinamiklerini anlamak için temel bir zemin sağlamaktadır.

Haiti yoksulluk, dış müdahaleler, darbeler ve ekonomik sorunlarla uzun zamandır mücadele etmektedir. Buna ek olarak 2010 depremi gibi etkisi büyük olan doğal afetler, çevresel sorunlar ve kötü sosyal hizmetler ve altyapı sorunları ile uğraşmaktadır. Ülkenin kalkınması ve ilerlemesi önünde birçok engel bulunmaktadır. 2021 yılının başından bu yana yeni bir mücadele alanı eklenmiştir: Çete Şiddeti. 2021 yılında dönemin Cumhurbaşkanı olan Jovenel Moïse'ye, Kolombiyalı oldukları iddia edilen yabancı paralı askerler tarafından suikast düzenlenmiştir. Bu kırılma noktasından sonra ülke genelinde silahlı çetelerin saldırıları ve şiddet olayları hızla artmıştır. Buna ek olarak Ariel Henry de aslında seçilmiş bir lider değildir. 2021 yılında Devlet Başkanı Jovenel Moïse'nin suikastından sadece iki gün önce Moïse tarafından bir sonraki Haiti Başkanı olarak seçilmiştir. Henry'nin uluslararası toplumun desteği ile Başbakan olarak yemin etmesi; ülkedeki tartışmalı süreci etkilemiş ve durumun daha da kötüleşmesine sebep olmuştur. Haiti'de sürekli yükselen fiyatlar, enflasyon, çökmekte olan altyapı gibi durumlar Henry'nin otoritesinin pekişmesinin önünde büyük engel oluşturmuştur.

BM'nin 14 Mart 2024 tarihindeki verileri incelendiğinde 2023'ün ilk dört ayında Haiti'de Ukrayna'dakinden daha fazla sivil öldürüldüğü görülmektedir (World Food Program USA,2024). Bu çatışmanın en önemli sonuçların yıkıcı açlık ve yerinden edilme olmuştur. 2024 yılında da çete şiddeti artarak devam etmektedir; özellikle mart ayında gerçekleşen hapisane baskını siyasi istikrarsızlık ve şiddeti yeni bir seviyeye ulaştırmıştır. Ülke genelinde sivil insanların her gün öldürüldüğü, yerinden edildiği, açlığa ve şiddete maruz bırakıldığı görülmektedir. Uluslararası toplumun ise kınamaktan çok da öteye gidemeyen tepkisi dikkat çekicidir.

Haiti zaten yıllardır kaos içinde olan bir ülke ve 2021 Başkanlık suikastı ile bu durumun daha da kötüleştiği görülmektedir. Özellikle 2024 yılı şubat ayında Başbakan Henry ülke dışındayken gerçekleştiren Port-au-Prince Hapishane baskını ülkede şiddetin geldiği noktayı ve çetelerin gücünü anlamak açısından önem arz etmektedir. Şehirde hapishane firarileri ve silahlı çeteler dolaşmakta ve siviller öldürülmektedir. Bu analiz iki önemli soruya cevap aramaktadır: Haiti'de neler oluyor? Batı yarımkürenin en fakir ülkesi Haiti'de son zamanlarda artan şiddet dalgasının sebebi nedir?

Haiti'de Şiddetin Görünen Yüzü: Çeteler

Haiti'de yaklaşık 200 çetenin bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu çetelerin 23'ü başkent Port-au-Prince bölgesinde faaliyet göstermektedir. Ayrıca BM verilerine göre ülke sermayesinin yaklaşık %80'i çeteler tarafından kontrol edilmektedir (CBS News, 2024). Silah kaçakçılığı ve fidyeler sayesinde mali açıdan bağımsızlığını kazanan çeteler, devletin zayıflaması ve yetersiz polis gücünün onları kontrol edememesi nedeniyle gücünü daha da artırmıştır. Yüksek düzeyde askeri silahlara sahip olan çeteler, ülkedeki şiddet ekosistemini önemli ölçüde etkilemiştir.

Çeteler, politikacılardan ve iş insanlarından bağımsız olarak çok fazla para biriktirmeyi başarmıştır. Gasp, fidye için adam kaçırmayı, uyuşturucu kaçakçılığı ve silah kaçakçılığı yaparak mali açıdan bağımsızlığını ilan eden çeteler aynı zamanda siyasi yönüyle de dikkat çekmektedir. Yasadışı faaliyetlerden elde ettikleri gelirleri ve silahları, siyasi amaçlar için de kullanmaktadırlar. Aslında bu bağlamda denebilir ki çetelerin varlıklarını korumalarının en önemli yolu, siyasi gücü yönetebilmeleridir.

Haiti'deki çeteler incelendiğinde ilk olarak Jimmy Chérizier tarafından yönetilen ve G9 adı ile bilinen G9 Ailesi ve Müttefikler İttifakı çetesi göze çarpmaktadır. İkinci önemli çete ise Gabriel Jean-Pierre'nin liderlik ettiği GPep adlı çetedir. Bu iki önemli çete, Haiti'nin başkenti Port-au-Prince'in kontrolü için yıllardır rekabet halinde idi. Fakat 2023 yılı sonlarında "birlikte yaşamak" sloganıyla bir iş birliği yaparak Başbakan Henry'i devirmek amacıyla iki çete güçlerini birleştirmiştir. İş birliğinin diğer bir amacı da Haiti'ye çok uluslu bir güvenlik misyonunun konuşlandırılmasını önlemek olarak görülmektedir. Yine de bu iş birliği

durumunun ne kadar devam edeceği bilinmemektedir; ittifaklar sürekli değişmektedir.

Çete Şiddetinde Zirve: Port-au-Prince Hapishane Baskını

Haiti'de uzun süredir devam eden çete şiddeti, özellikle 2024 yılı şubat ayında daha yüksek bir seviyeye ulaşmıştır. Buna sebep olan en önemli faktörlerden biri şubat ayında istifa etmesi planlanan Başbakan Henry'nin, yapılması planlanan seçimleri tekrar ertelemesi olarak görülmektedir. Kitlesel protestoların patlak vermesi ve Henry'nin Haiti'den ayrılarak, ülkeyi istikrara kavuşturmak amacıyla BM destekli çokuluslu bir polis misyonunun görevlendirilmesini sağlamak üzere Guyana ve Kenya'ya gitmesi olayları daha da hızlandırmıştır. Guyana'da yapılan görüşmeler, seçimlerin ertelenmesi ve 2025 yılında yapılması sonucunu doğurmuştur. Bunun üzerine suç çeteleri koordineli bir şekilde Port-au-Prince'e saldırılar düzenlemiştir.

En son ve en önemli çatışmalardan biri, 29 Şubat'ta Haiti Başbakanı Ariel Henry'nin Kenya'ya yaptığı ziyaret sonrasında patlak vermiştir. Haiti'nin daimî bir ordusu bulunmamaktadır ve bu sebeple ülke içinde süregelen kaosu durdurmak için yeterli donanımına sahip değildir. Temelde Henry'nin Kenya ziyaretinin amacı da ülkedeki çetelerle mücadeleye yardımcı olması amacıyla yabancı silahlı güçlerin ülkeye getirilmesi olarak bilinmektedir. Başbakan Henry'nin ülkeden ayrılması sonrası silahlı gruplar, uluslararası havalimanları ve hapishaneler gibi ülkenin önemli noktalarına saldırı düzenlemiştir. Söz konusu çeteler, polis karakollarını yakmış, ülkenin havalimanlarını kapatmış, ülkedeki en büyük iki hapishaneye saldırmış ve mahkumları serbest

birakmıştır. Bunun üzerine 3 Mart'ta Haitili yetkililer olağanüstü hâl ilan etmiştir ve bu durum 28 Mart'ta hala devam etmektedir. Saldırıların sorumluluğunu ise, Barbekü lakabı ile bilinen çete lideri Jimmy Chérizier üstlenmiştir. Ayrıca Chérizier, Ariel Henry'nin istifa etmemesi ve uluslararası toplumun da bu durumu desteklemesi halinde, soykırıma kadar gidecek bir iç savaşın çıkacağını belirtmiştir. Henry'nin görevden çekilmesi talebinin en önemli sebebi Henry'nin seçilmiş değil atanmış bir lider olması ve 2022'de gerçekleşmesi beklenen seçimleri düzenlememesi olarak görülmektedir. Henry'nin yönetimi altında silahlı çeteler zenginliklerini, nüfuzlarını ve topraklarını büyük ölçüde artırmıştı. Bu sorunu çözmek için 2022'de uluslararası bir güvenlik gücü talep etmesi, çetelerin Henry'e karşı gösterdiği tepkiyi açıklar niteliktedir. Porto Riko'da mahsur kalan ve Haiti'ye dönemeyen Henry, 12 Mart tarihinde X'te bir video paylaşarak istifa edeceğini duyurmuştur.

“Barbekü” olarak bilinen ve eski bir polis memuru olan çete lideri Jimmy Chérizier, saldırılar sonrası “Silahlarımızla ve Haiti halkıyla ülkeyi özgürleştireceğiz.” şeklinde açıklamalar yapmıştır. Chérizier basit bir çete lideri değildir; G9 Ailesi ve Müttefikler olarak bilinen grup ve Port-au-Prince'nin %80'ini kontrol ettiği tahmin edilen diğer büyük çetelerin desteğini alan bir çete lideridir. Chérizier'ın amacı, hükümet bakanlarını ve polisi etkisiz hale getirmek ve Henry'nin ülkeye dönmesini engellemek olarak görülmektedir. Binlerce Haitiliyi yerinden eden çeteler yakıt noktalarını ablukaya almışlar, rakip çetelerle çatışmışlar ve sivil halka değişik şekillerde şiddet uygulamışlardır.

Sivillerin Durumu: Açlık ve Yerinden Edilme

Haiti'nin uzun zamandır yaşadığı siyasi ve ekonomik sorunlara ek olarak 2016'dan beri seçim yapılmaması, 2021'de gerçekleşen Moïse suikastı ve sonrasında çetelerin önemli oranda güç kazanması ülkeyi uçuruma sürüklemiştir. BM verilerine göre çete şiddeti nedeniyle 362.000 kişi yerinden edilmiştir (World Food Program USA, 2024). Sadece 2024 yılı başından itibaren 35.000 kişi krizden kaçmak umudu ile evlerini terk etmiştir. Bunun en önemli sebebi çatışmaların neden olduğu gıda krizi ve tıbbi hizmetlere erişimin engellenmesi olarak görülmektedir. BM verilerine göre 2023 yılında 5000'e yakın kişi öldürülmüştür. Ayrıca 29 Şubat'ta yaşanan saldırılardan sonra sadece bir hafta içinde 15.000 kişi yerinden edilmiştir. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından 9 Mart 2024 ile 15 Mart 2024 arasında 86,040 kişinin yerinden edildiği rapor edilmiştir (Center for Disaster Philanthropy, 2024).

Haiti yaklaşık 11 milyonluk bir nüfusa sahiptir ve 5 milyon Haitili kıtlık ile mücadele etmektedir (Center for Disaster Philanthropy, 2024). Malzeme eksikliği ve erişim zorlukları sebebi ile ülkedeki hastanelerin çoğu kapanmış; kapanmayan hastaneler ise kapasitesini azaltmıştır. 2024 yılındaki şiddet artışı sonucunda zaten sayıca az olan hastaneler soyulmuştur ve sağlık sisteminde büyük aksaklıklar bulunmaktadır. Gıda zaten öncelikli bir ihtiyaç iken, su ve sağlık da acil ihtiyaçlar arasına eklenmiştir.

Artan güvensizlik, insani yardım alanını da etkilemiştir. Çetelerin limanlar ve uluslararası havaalanı gibi ulaşım rotalarını kontrol etmesi, savunmasız nüfusa insani yardım ulaşımını engellemiştir.

Çete şiddetinin Haiti halkı üzerindeki olumsuz etkisi açıkça görülmektedir. Haiti halkı açlık, sağlık hizmetinden yoksunluk, yerinden edilme, kız ve erkek çocuklarının çeteler tarafından silah altına alınması gibi birçok durum ile karşı karşıya kalmaktadır. Fakat Haiti'deki durum incelendiğinde halk ile çetelerin iç içe geçtiği görülmektedir. Ekonomik ve sosyal sorunların etkisi ile genç erkekler çetelere katılmaktadır.

Latin Amerika'dan Sesler

Port-au-Prince Hapishane baskını sonrasında Haiti'nin de taraf olduğu Karayip Topluluğu ve Ortak Pazarı (CARICOM) bölgesel liderleri acil bir zirve düzenleyerek, ABD'nin de hızlandırılmasını istediği bir siyasi geçiş çerçevesini tartışmışlardır. CARICOM da Haiti'deki siyasi grupları geçici birlik hükümeti kurmak için teşvik etmeye çalışmış fakat başarılı olamamıştır. Çete lideri Jimmy Chérizier ise CARICOM ile pazarlık yapan siyasetçiler hakkında "Onlar aileleriyle yurt dışına gittiler, Haiti'de kalanlar olarak kararları bizim almamız gerekiyor." şeklinde bir açıklama yaparak dışarıdan gelebilecek herhangi bir çözüm önerisine karşı tavrını net bir şekilde belirtmiştir.

Başkent Port-au-Prince'te yaşanan şiddet olayları ve sonrasında ülkenin Başbakanının istifa etmesinin üzerinden iki haftadan fazla bir süre geçmiştir. Hala geçici başkanlık konseyinin nasıl olacağı hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. CARICOM'un açıklamasına göre geçiş konseyi, özel sektör ve çeşitli siyasi gruplar başta olmak üzere Haiti'nin dört bir yanından seçilecek ve oy kullanma hakkına sahip yedi üyeden oluşacaktır. Buna ek olarak sivil toplum ve dini gruplar içinden oy kullanma hakkına sahip olmayan iki üye daha seçilecektir. Ancak geçici başkanlık konseyi kurulduktan

sonra da çetelerin silah bırakması olası görünmemektedir.

Haiti'nin komşuları da yaşanan son olaylara savunmalarını güçlendirme ve büyükelçilik personellerini geri çağırma gibi çeşitli tepkiler vermiştir. Hispaniola adasını Haiti ile paylaşan ve geçen yıl on binlerce Haitiliyi sınır dışı eden Dominik Cumhuriyeti'nin Savunma Bakanı sınırı denetlemek, sınır hattındaki ilerlemeyi görmek ve askeri kapasitesini denetlemek için sınıra bir tur düzenlemiştir. Son yıllarda Haitili göçmenlere uyguladığı sert baskısı göze çarpan Dominik Cumhuriyeti, oluşturulacak uluslararası güce katılmayacağını belirtmiştir. Ayrıca Dominik topraklarında Haitili mülteci kamplarına izin vermeyeceğini vurgulamıştır. Başkan Luis Abinader'in, Ariel Henry'nin ülkeye girmesine izin vermediği de bilinmektedir. Bahamalar da bazı büyükelçilik personelinin geri çağırıştır. Meksika, vatandaşlarının kendilerini temel geçişle sınırlandırmasını ve gıda, su ve yakıt stoku yapmalarını önermiştir.

Genellikle Latin Amerikalı liderler bölgesel dayanışma konusunda dikkat çekici açıklamalar yapmakta ve tepki göstermektedir. Fakat Haiti gibi başkent %80'ini çetelerin kontrol ettiği bir ülke için, bölgedeki diğer ülkelerin yardım teklifleri yaptığı görülmemektedir. Halkı terörize eden ve binlerce kişiyi öldüren çeteler hakkında konuşan Latin Amerikalı başkan sayısı da çok azdır. Bu sebeple Ariel Henry'nin bu konunun çözümü için Afrika ülkelerinin kapılarını çaldığı görülmektedir. Henry, Birleşmiş Milletler'in koordine ettiği bir güvenlik planı çerçevesinde Haiti'ye polis kuvveti gönderilmesini talep etmiştir. Çete krizinin patlak verdiği sırada da Henry, BM Çok uluslu Güvenlik Destek Misyonunun kurulmasını hızlandırmak için Kenya'da bulunmaktaydı.

Bölgenin lideri olarak görülebilecek Brezilya da 2017 yılına kadar birkaç yıl süreyle Haiti'deki BM İstikrar Misyonu (MINUSTAH) olarak bilinen çok uluslu bir koruma gücüne liderlik etmiştir. 2024 yılında yaşanan olaylarda ise ne Brezilya ne de başka bir büyük Latin Amerika ülkesi bu rolü üstlenmeye istekli görünmektedir. Henry'nin meşruluğuna ilişkin sorular da Haiti'ye daha fazla bölgesel yardım sağlanmamasında etkili bir faktör olarak görülmektedir. Latin Amerika ülkeleri tartışmalı Haiti hükümetine yardım etmeden önce Haiti'deki iç krizin çözülmesini istemektedir.

Aslında Latin Amerika ülkelerinin yapabileceği en kötü şey, şu an yaptıkları şey olan 'hiçbir şey'dir.

Krize Uluslararası Toplumun Tepkisi

BM Genel Sekreteri Antonio Guterres, "hızla kötüleşen güvenlik durumundan" duyduğu endişeyi dile getirmiş ve uluslararası bir polis misyonu kurulması için daha fazla fon sağlanması gerektiğini belirtmiştir. BM'nin Haiti ile olan ilk önemli temasları incelendiğinde 2004 yılında Haiti'de yapılan darbe sonrası Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından oluşturulan MINUSTAH (Mission des Unies pour la stabilisation en Haiti) adlı barış gücü ön plana çıkmaktadır. 2004'te başlayan BM destekli bu müdahale istikrarı sağlayamamıştır ve barış güçlerinin suiistimali ile gölgelenmiştir. BM misyonu daha önce korkunç cinsel istismar iddialarına ve bir BM kampından gelen kanalizasyonun yaklaşık 10.000 kişinin ölümüne yol açan kolera salgınına karışmıştır (Lawler, 2024). Bu sebeplerle BM önderliğinde kurulacak yeni bir misyonun Haiti'de tepki çekeceği düşünülmektedir. Diğer bir deyişle karışımıza çıkan önemli tartışmalardan biri

de şiddeti bastırmaya yardımcı olabilecek potansiyel dış müdahale konusu olarak karışımıza çıkmaktadır. Birleşmiş Milletler ve ABD'nin önceki başarısızlıkları göz önüne alındığında, birçok Haitilinin eleştirisi ve sessizliği şaşkınlık yaratmamaktadır.

Port-au-Prince Hapishanesi'nde yaşanan olaylar, Haiti'de yaşanan ilk çete şiddeti değildir. 2022 yaz aylarında başkent Port-au-Prince'in geniş bir bölümünün çeteler tarafından ele geçirildiği bilinmektedir. BM Güvenlik Konseyi 2023 yılında, şiddetin bastırılması amacıyla uluslararası bir güvenlik misyonunun görevlendirilmesine izin vermiştir. ABD ve BM'nin, Haiti'de şiddet ortamı yaratan ve ekonomiyi felç eden çetelerin gücünü kırmak için Haiti için uluslararası müdahale çağrılarını tekrarladığı görülmektedir. Şiddeti azaltmak, insani bakış açısını iyileştirmek ve barış ortamı yaratmak amacıyla en etkili seçenek BM Güvenlik Konseyi tarafından bir misyon gücü gönderilmesi olarak görülmüştür. Fakat yalnızca Jamaika Haiti'ye asker göndermek için istekli olduğunu belirtmiştir.

Haiti'nin karmaşık ve uzun süredir devam eden sorunları, uluslararası toplumun müdahalesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Ancak özellikle MINUSTAH deneyimi ışığında, yeni bir BM misyonunun olası riskleri ve etkileri dikkate alınmalıdır. Özellikle cinsel istismar ve kolera salgını gibi önceki misyonun olumsuz sonuçları, gelecek bir müdahalenin yerel toplumda güvensizlik ve tepkiye yol açabileceği endişelerini artırmaktadır. Ayrıca sadece Jamaika'nın asker göndermeye istekli olması, uluslararası toplumun Haiti'deki duruma nasıl yaklaştığı konusunda daha fazla tartışma ve iş birliği ihtiyacını ortaya koymaktadır. Belki de Haiti'nin sorunlarına sadece askeri müdahale değil, aynı

zamanda uzun vadeli ve kapsamlı bir kalkınma ve siyasi reform yaklaşımıyla yaklaşmak daha uygun olabilir.

2023 yılında BM, Haiti'de finanse edeceği ve kolaylaştıracağı ancak liderlik etmeyeceği uluslararası bir güç için bir çerçeve belirlemiştir. Liderlik etmek yerine Kenya, Benin, Bangladeş, Çad ve Barbados gibi katılımcı ülkelerden 1000 polis memuru gönderilmesi planlanmıştır. Fakat Henry istifa ettikten sonra misyonun zamanlaması değişmiş ve bir geçiş konseyi oluşturulana kadar misyonun duraklatılacağı belirtilmiştir. Uzun süredir yaşanan tartışmaların bir sonuca ulaşmaması ve şiddet ortamının düzeltilememesi ve daha da önemlisi 2024 yılında şiddet olaylarının artışı, BM'nin etkililiğini bizlere sorgulatmaktadır.

Dünya Gıda Programı Haiti Başkanı olan Jean-Martin Bauer ise yaptığı son açıklamada artan açlık seviyesinin ülkede yaşanan güvenlik krizini daha da ileri noktaya taşıdığını belirtmektedir. Bauer, acil bir eylem çağrısında bulunmaktadır.

ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken, 15 Mart'ta yaptığı açıklamalarla Haiti için bir geçiş konseyi oluşturulacağını sinyallerini vermiştir. Ayrıca Biden yönetiminin Henry'nin istifasını olumlu karşıladığı belirtilmektedir. Fakat öncesinde ABD'nin Henry'i ülkeyi istikrara kavuşturması konusunda desteklediği bilinmekte ve bu durum Haitililerin ABD'ye karşı eleştirilerine sebep olmaktadır.

Ayrıca ABD, Haiti'de barış inşası için BM liderliğinde bir operasyon yapılmasını desteklemiştir. Kanada BM Büyükelçisi Bob Rae de Haiti'yi kontrol altına alan çeteleri ortadan kaldırmanın en iyi yolunun askeri müdahale olduğunu belirtmiştir. Buna ek olarak Beyaz Saray basın sözcüsü Jean-

Pierre tarafından Biden yönetiminin, Haiti'ye 58 milyon dolarlık ek insani yardım sözü verdiği belirtilmiştir. Fakat 2023 yılında da yapılan görüşmelerde ABD ve Kanada'nın herhangi bir uluslararası müdahaleye öncülük etmek istememesi dikkate değerdir. Haiti'deki uluslararası güce ABD 200 milyon dolar, Kanada ise 59 milyon dolar tutarında bağış yapacağını sözünü vermiştir.

Beyaz Saray sözcüsü John Kirby son dönemde yaşanan şiddet olaylarını büyük endişeyle izlediğini söylemiş; ardından da vatandaşlarına en kısa sürede dönmeleri için çağrıda bulunmuştur. Ayrıca ABD Büyükelçiliği sınırlı hizmet sunacağını belirtmiş, Kanada ise Büyükelçiliğini geçici olarak kapatacağını bildirmiştir. Dünyanın çeşitli yerlerinden gelen delegeler, Haiti krizine nasıl tepki verileceğini tartışmak üzere 11 Mart 2024'te Jamaika'da toplanmıştır.

2023 yılında binlerce Haitilinin ABD'ye ulaşma umuduyla kaçtığı ve ABD politikaları nedeniyle ABD sınırından geri çevrildiği bilinmektedir. Ayrıca demokrasi, kamu, iklim ve dijital güvenlik alanlarına odaklanan bağımsız bir düşünce kuruluşu olan Igarape Enstitüsünün ortağı olan Robert Muggah, Haiti'ye kaçakçılığı yapılan silah ve mühimmatların ABD'den geldiğini iddia etmektedir. Haiti'de hiçbir silah üretilmemesine rağmen ocak ayında yayınlanan bir BM raporu, 9 mm'lik tabancalardan AK47 gibi saldırı tüfeklerine, keskin nişancı tüfeklerine ve makineli tüfeklere kadar her türlü silahın Port-au-Prince'e gönderildiğini açıkça göstermektedir (Kestler- D'Amours, 2024). Bu silahların çetelerin güçlenmesinde önemli bir etken olduğu bilinmektedir. Haiti'deki silahların ABD'den geldiği bilinen bir gerçek iken ABD'nin barış inşası

girişimlerinin ne kadar samimi olduğu tartışma konusudur.

Haiti'deki durumun karmaşıklığı ve artan şiddet olayları, uluslararası toplumun acilen harekete geçmesini gerektiriyor. Ancak, BM'nin önceki misyonlarının yaşadığı zorluklar ve sonuçları göz önüne alındığında, yeni bir uluslararası müdahalenin nasıl yönetileceği ve etkili olacağı ciddi şekilde düşünülmelidir. Özellikle önceki deneyimlerin gösterdiği gibi, liderlik sorunu ve yerel güvenilirliğin oluşturulması gibi faktörler göz ardı edilmemelidir. Haiti'deki güvenlik krizinin yanı sıra artan açlık ve ekonomik zorluklar, acil insani yardım ve uzun vadeli kalkınma çabalarının birleştirilmesini gerektirmektedir. ABD ve diğer uluslararası aktörlerin, sadece askeri müdahaleye değil, aynı zamanda Haiti'nin temel ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanmaları gerekmektedir. Ancak, Haiti'deki silah tedarikinin ABD'den sağlandığı gerçeği, uluslararası toplumun tutarlı bir yaklaşım sergilemesi gerektiğini ve silah kaçakçılığının durdurulması için daha fazla çaba harcanması gerektiğini göstermektedir.

Sonuç

Batı yarımkürenin en fakir ülkesi olan Haiti, uzun süredir yolsuzlukla ilişkilendirilen liderlerle mücadele etmekte; ayrıca başarısız devlet kurumları ve silahlı çetelerin yarattığı şiddet ortamı sebebiyle sıkıntı çekmektedir. Belki de sorulabilecek en önemli sorulardan biri "Haiti şiddet ve istikrarsızlık döngüsünü nasıl kırabilir?" sorusudur. Silahlı çetelerin ülkenin başkenti Port-au-Prince'in %80'ini kontrol etmesi, Başbakan Ariel Henry'i ülke dışında tutması ve istifa etmesini sağlaması, Haiti'yi büyük ve şiddetli bir ayaklanmayla karşı karşıya bırakmıştır.

Kendini Nelson Mandela ve Fidel Castro gibi önemli karakterlerle karşılaştıran Chérizier, kendini bir devrimci olarak görmekte ve hatta serveti yeniden dağıtacağını belirtmektedir. Fakat Haiti'nin başkentinde süregelen çatışmaların en çok zarar verdiği kesimin geçeköndü mahallelerinde yaşayan fakir insanlar olduğu açıkça görülmektedir. Yaklaşık 350.000 Haitili evlerini terk etmek zorunda kalmış ve çok kötü şartlarda bulunan kamplarda yaşamaya mahkûm edilmiştir (Kestler- D'Amours, 2024). Chérizier aslında yardım edeceğini iddia ettiği 'çok fakir' insanlara en büyük zararı vermektedir.

Elde edilen son verilere göre Haiti'de gıda güvensizliği 'kıtlık' seviyesinin bir altı olan 'acil durum' seviyesinde olduğu görünmektedir. Diğer bir deyişle Haiti halkı rekor düzeyde bir açlık ile mücadele etmektedir. 11,5 milyonluk Haiti nüfusunun yaklaşık 5 milyonu kıtlık tehlikesiyle karşı karşıyadır (Kestler- D'Amours, 2024).

En önemli Haitili çete liderlerinden biri olan Jimmy Chérizier "Ülkeye zarar verenler sadece silahlı insanlar değil, aynı zamanda politikacılar da." açıklamasını yaparak, yabancı güçlerin Haiti için bir yol haritası oluşturma girişimlerini reddetmiştir. Geçtiğimiz bölümlerde de bahsedildiği üzere CARICOM gibi örgütlerin çabaları yetersiz kalmıştır.

Haiti'de yaşanan kriz, uzun yıllar süren siyasi istikrarsızlık, aşırı yoksulluk, doğal afetler, zayıf devlet kurumları ve uluslararası toplumun eksikliği sonucunda oluşan bir durumdur. Bu faktörler çeteleri güçlendirirken, Haiti nüfusunu şiddete karşı savunmasız bırakmıştır. Dış müdahaleler ve askeri çözümlerin krizin temel nedenlerini anlama ve krizi çözmeye konusundaki

başarısızlığı, insan hakları ihlallerine zemin hazırlamıştır.

Haiti 2021'de Devlet Başkanı Jovenel Moïse'nin suikastı sonrası ciddi bir insani, siyasi ve güvenlik krizine sürüklenmiştir. Suikast sonrasında ülkenin önemli bir kısmını kontrol eden ve limanlar ve havaalanları gibi ana altyapılara erişimi olan suç çetelerinin güçlendiği görülmüştür. Mart ayının başlarında yaşanan Port-au-Prince Hapishane baskınında 3.600'den fazla hükümlü serbest bırakılmıştır. Böylece ülkenin çeşitli bölgelerinde bir terör dalgası başlamış ve Başbakan Ariel Henry istifa etmiştir. Şiddetin son zamanlardaki tırmanışı endişe verici seviyelere ulaşmıştır. Yalnızca 2024 başından beri onlarca ölüm, kaçırma, kadınlara karşı cinsel şiddet ve binlerce kişinin zorla yerinden edilmesi gibi raporlar geldiği bilinmektedir.

Peki yaşanan olaylardan sonra Haiti'nin geleceği ne olacak? Kalıcı bir istikrar sağlamanın bir yolu var mı? Haiti'de çete şiddeti ile nasıl mücadele edilebilir? Bu soruların net bir cevabı bulunmamaktadır fakat Haiti'nin genel siyasi ve ekonomik durumu göz önüne alındığında yakın vadede sorunların çözüleceği düşünülmemektedir. Haiti, Latin Amerika'nın en fakir ülkesidir ve aynı zamanda servet dağılımı açısından da en eşitsiz ülkeler arasındadır. Fırsat eksikliği, açlık, yüksek işsizlik oranı ve eğitimsizlik durumu düşünüldüğünde pek çok genç ve umutsuz erkeğin çetelere katılımını anlamak çok da zor değildir. Haiti'de yaşananlar sosyal ve ekonomik sorunların bir yansımasıdır.

Düzenin yeniden sağlanması için yapılması gereken en önemli şeylerden biri çetelerin hakimiyetine son vermektir. Diğeri ise 2016 yılından beri yapılmayan seçimleri

yapmaktır. Fakat bu çözümlerin ikisi de şu an uzak bir ihtimal olarak görülmektedir.

Haiti'de uluslararası bir askeri güç konuşlandırılması da mantıklı görünmektedir. Fakat uluslararası bir gücün ülkedeki varlığı, şiddeti tetikleyebilir. Askeri bir müdahale yapılmadan önce bölgedeki sivil toplum grupları ile çalışmalar yapılması Haiti açısından daha olumlu sonuçlar doğurabilir. Haiti'nin başarısızlıklarla dolu dış müdahale geçmişi göz önüne alındığında durumun ne kadar zor olduğu bir kez daha görülmektedir.

Ariel Henry de başta ABD olmak üzere diğer yabancı güçlerin desteğini alarak iktidara gelmiştir; aynı yabancı güçlerin kabul edeceği bir anlaşmanın Haiti'de barış getireceğini düşünmek çok anlamlı değildir. ABD ve BM başta olmak üzere diğer uluslararası aktörlerin 'demokrasi' çağrılarını geçerli görünmemektedir çünkü halkın kendi seçtiği yetkililer ile yönetime katılma şansları zaten ABD ve diğer yabancı güçler tarafından engellenerek, seçilmemiş bir Başbakan olan Henry göreve başlamıştır. Bundan sonra dile getirilecek her çözüm yolu aslında Haiti halkının kendisine dayanmalıdır.

Haiti'nin önünde çözülmesi gereken derin ve karmaşık sorunlar olduğu açıkça ortadadır. Yolsuzlukla ilişkilendirilen liderlerin halkın güvenini sarsması, başarısız devlet kurumları ve silahlı çetelerin yarattığı şiddet ortamı, ülkenin istikrarsızlığını derinleştirmiştir. Bu bağlamda, çete şiddetini durdurmak ve devlet otoritesini yeniden tesis etmek için ciddi ve kapsamlı adımlar atılmalıdır.

Öncelikle, Haiti'nin demokratik kurumlarını güçlendirmek ve halkın temel hak ve özgürlüklerini korumak için adil ve şeffaf seçimlerin yapılması gerekmektedir. Ancak

bu seçimlerin yapılabilmesi için güvenli bir ortamın sağlanması önemlidir. Bu noktada uluslararası toplumun, seçim sürecine destek sağlaması ve seçim güvenliğini sağlamak için gerekli önlemleri alması önem arz etmektedir.

Ayrıca, silahlı çetelerin etkisini azaltmak için kapsamlı bir güvenlik reformu ve çete üyelerini topluma kazandırmayı amaçlayan programlar geliştirilmelidir. Ancak, bu programların başarılı olabilmesi için yerel toplumun aktif katılımı ve desteklenmesi gerekmektedir. Beslenme ve gıda güvenliği krizine yönelik acil önlemler alınmalı ve halkın temel ihtiyaçları karşılanmalıdır. Bu bağlamda, uluslararası yardım kuruluşları ve diğer paydaşlar, Haiti'nin gıda güvenliğini sağlamak için acil yardım ve uzun vadeli kalkınma projelerine destek sağlamalıdır.

Son olarak, Haiti'nin geleceği için uzun vadeli bir plan oluşturulmalı ve bu planın uygulanması için uluslararası toplumla iş birliği yapılmalıdır. Ancak, bu planın başarılı olabilmesi için Haiti'nin kendi halkının ihtiyaçlarına ve taleplerine dayandırılması önemlidir. Haiti'nin kalkınması ve istikrarının sağlanması için dış müdahalelerin yanı sıra yerel toplumun güçlendirilmesi ve katılımının teşvik edilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

Al Jazeera. (2024). 'Overthrow the system': Haiti gang leader Cherizier seeks revolution. <https://www.aljazeera.com/news/2024/3/16/overthrow-the-system-haiti-gang-leader-cherizier-seeks-revolution>

Amnesty International. (2024). Haiti crisis requires international condemnation, lasting solutions. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/03/haiti-crisis-requires-international-condemnation-lasting-solutions/>

Associated Press. (2024). Haiti sees violence, curfew, emergency amid gang crisis. <https://apnews.com/article/haiti-violence-curfew-emergency-gangs-b936625f91ab7c828a212fe46a360c81>

Bland, A. (2023). Haiti crisis: Jovenel Moïse, gangs and the waterway out. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2023/jan/12/haiti-crisis-jovenel-moise-gangs-water-way-out>

Bland, A. (2024). Tuesday briefing: Why Haiti is stuck in a state of anarchy. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2024/mar/05/tuesday-briefing-why-haiti-is-stuck-in-a-state-of-anarchy>

CBS News. (2024). What is happening in Haiti: What to know. <https://www.cbsnews.com/news/what-is-happening-in-haiti-what-to-know/>

Center for Disaster Philanthropy. (2024). Haiti Humanitarian Crisis. <https://disasterphilanthropy.org/disasters/haiti-humanitarian-crisis/>

İkbal, N. (2024). Como las armas traficadas desde EE:UU: estan alimentando la violencia en Haiti. *BBC Mundo*. <https://www.bbc.com/mundo/articles/cxxz65kzez2o>

Kestler- D'Amours, J. (2024). 'Should never have come to this': What's next as Henry steps down in Haiti? *Al Jazeera*. https://www.aljazeera.com/news/2024/3/12/should-never-have-come-to-this-whats-next-as-henry-steps-down-in-haiti?traffic_source=KeepReading

Kestler- D'Amours, J. (2024). A criminal economy: How US arms fuel deadly gang violence in Haiti. *Al Jazeera*. <https://www.aljazeera.com/news/longform/2024/3/25/a-criminal-economy-how-us-arms-fuel-deadly-gang-violence-in-haiti>

Kestler- D'Amours, J. (2024). Who are Haiti's gangs and what do they want? All you need to know. *Al Jazeera*. <https://www.aljazeera.com/news/2024/3/13/w>

ho-are-haitis-gangs-and-what-do-they-want-all-you-need-to-know

Kızıldağ, T. (2024). Haiti'de çete şiddeti, açlık rekor seviyelere yükseldi. *NTV*.
https://www.ntv.com.tr/dunya/haitide-cete-siddeti-aclikrekor-seviyelere-yukseldi,a_pacEbP-EmiHa-A4FpcxA

Lawler, D. (2024). Haiti crisis: What's happening. *Axios*. <https://www.axios.com/2024/03/18/haiti-crisis-whats-happening>

ReliefWeb. (2024). Crisis in Haiti: GBV Sub-Cluster Situation Brief- from 29 February to15 March 2024. <https://reliefweb.int/report/haiti/crisis-haiti-gbv-sub-cluster-situation-brief-29-february-15-march-2024>

SBS News. (2024). "A mass prison break and armed gangs roaming a 'paralysed' city: What's happening in Haiti?"
<https://www.sbs.com.au/news/article/a-mass-prison-break-and-armed-gangs-roaming-a-paralysed-city-whats-happening-in-haiti/1lcouf4z9>

The Globe and Mail. (2024). What's going on in Haiti? Latest news from a Caribbean nation in crisis.
<https://www.theglobeandmail.com/world/article-haiti-crisis-gangs-violence-latest-updates/>

United Nations News. (2024). Chaos across Haiti amid high risk of famine.
<https://news.un.org/en/story/2024/03/1147502>

United Nations. (2024). Report of the UN Secretary-General on Haiti. BINUH.
https://binuh.unmissions.org/sites/default/files/report_of_the_un_secretary_general_on_haiti_binuh_-_15_january_2024.pdf

World Food Program USA. (2024). What's Happening in Haiti: Explainer on Gang Violence, Hunger Crisis, and Humanitarian Aid for Civilians.
<https://www.wfpusa.org/articles/whats-happening-haiti-explainer-gang-violence-hunger-crisis-humanitarian-aid-civilians/>

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

+90 216 310 30 40 info@dipam.org

+90 216 310 30 50 www.dipam.org

Merdivenköy Mah. Nur Sok. Business İstanbul
A Blok Kat:12 No:115, Kadıköy/İstanbul

YAZAR HAKKINDA

Aşkim Beste Özdoğan, Lisansını İstanbul Medeniyet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde 2020 yılında, yüksek lisansını ise yine İstanbul Medeniyet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde “Uluslararası İlişkilerde Feminist Teori’nin Güvenlik Kavramına Yaklaşımı: BM ve NATO Örnekleri” isimli tezi ile 2022 yılında tamamladı. Bologna Üniversitesi’nde doktora çalışmalarına devam eden Özdoğan’ın başlıca çalışma alanları uluslararası ilişkiler teorileri, feminizm, güvenlik, göç, Latin Amerika, Avrupa Birliği ve feminist dış politikadır. İsmail Ermağan editörlüğünde yazılmış olan “21. Yüzyılda Uluslararası İlişkilerde Yeni Trendler: İnsanımız İlk 10 Yolunda mı?” kitabında “19 Mayıs Gençliği: Muasır Medeniyetler Ülkümüz, Peki ama Nasıl?” adlı bölümü ve 2024 yılında Ermağan’ın editörlüğünde yayımlanan Afrika 9 kitabında “Afrika’da Feminizm” başlıklı bölümü bulunmaktadır. DİPAM stajı kapsamında Latin Amerika bölgesi ile ilgili çalışmalarını sürdürmektedir.